

(Uitgebreide) Handleiding huizenonderzoek Delft

1.0 Inleiding

Onderzoek naar de geschiedenis van een huis en zijn vroegere bewoners is helaas een vrij gecompliceerd onderzoek dat veel geduld en vindingrijkheid vraagt. Gegevens over één huis zijn niet als zodanig bij elkaar op één plek te vinden, maar moeten uit vele archiefbronnen bij elkaar gesprokkeld worden. Het is zeer aan te raden daarbij systematisch te werk te gaan, en wel stapsgewijs van heden naar het verleden.

Deze handleiding wil een handvat zijn om die geschiedenis in de oude archieven uit te zoeken. Daarbij moet u zich wel realiseren dat lang niet alles uit het verleden in archieven is terug te vinden. Archieven betreffen in hoofdzaak nagelaten overheidsadministraties of administraties van andere organisaties, zoals kerken en dergelijke. De overheid bemoeide zich in het verleden veel minder intensief met de burger dan tegenwoordig. Dat u een bouwtekening van uw huis uit de zeventiende eeuw zult terugvinden, kunt u bijvoorbeeld wel vergeten.

Belasting moest er echter sinds mensenheugenis altijd wel voor een huis betaald worden, en ook bij de verkoop van een huis. Ook eigendomsbewijzen hebben altijd een belangrijke publieke functie gehad.

Stenen archief

Behalve papieren documenten is het huis zelf een stenen archief dat u veel kan vertellen over zijn verleden. Om die informatie te kunnen lezen moet u de nodige bouwhistorische vakkennis hebben. Dat aspect valt echter geheel buiten deze handleiding, die zich puur baseert op het papieren archiefonderzoek. Voor een globaal overzicht op dit gebied, zie: hoofdstuk 9 in Kees van der Wiel 'Op zoek naar huis, buurt of straat' (Verloren, 2001). Uitvoeriger in: Stenvert en Van Tussenbroek, 'Inleiding in de Bouwhistorie, opmeten en onderzoeken van oude gebouwen' (Matrijs, 2007) Zie ook Wim Weve, 'Huizen in Delft in de 16e en 17e eeuw'.

Bijzonder aardig en toegankelijk is verder: H. Janse, 'Amsterdam gebouwd op palen' (De Brink, 1993).

Blinde vlek van archieven

Archieven zijn niet erg toeschietelijk met informatie over de meeste recente periode. Veel moderne archieven zijn nog niet overgebracht naar de archiefdienst of om privacyredenen nog niet openbaar (bijvoorbeeld het bevolkingsregister sinds de Tweede Wereldoorlog). Begint u daarom uw onderzoek met wat u zelf in huis heeft en wat u van horen zeggen hebt van vorige bewoners en buurtgenoten. Als u geluk hebt, hebt u bij de koopakte van uw huis ook nog een aantal voorgaande koopakten meegekregen. Elk van die akten verwijst ook weer naar een vorige.

Let op de historische context

Archiefonderzoek heeft het risico in zich van bijziendheid op de vierkante millimeter. Probeer dan ook de bredere context van de stadsgeschiedenis steeds in het oog in het oog te houden. Heel globaal: in 1536 werd Delft getroffen door een dramatische stadsbrand die driekwart van de huizen in de as legde. Een groot deel van de binnenstad dateert dus in oorsprong van de wederopbouw na deze stadsbrand. De stadsdelen die bij de brand bleven gespaard bestonden voor het merendeel uit kleinere, minder degelijke huizen, waarvan er weinig de eeuwen hebben getrotseerd. Bovendien heeft een tweede grote ramp, de ontploffing van het buskruitmagazijn op de latere Paardenmarkt in 1654 juist ook in dat oostelijke stadsdeel weer veel schade aangericht.

De huizen aan de betere grachten van de stad zijn echter na de brand van 1536 zo degelijk

herbouwd, dat daar vaak in essentie nog veel resten van zijn terug te vinden. De Gouden Eeuw bracht de stad welvaart, woningnood en hoge huizenprijzen, maar geen omvangrijke nieuwbouw. De anderhalve eeuw daarna, van circa 1675-1825, nam de bevolking zodanig af dat er in feite een overschot aan woningen in de stad ontstond. Vooral in de armere buurten en op binnenterreinen liet dat zijn sporen na.

Vanaf 1850 begon de bevolking weer te groeien en daarmee ook het woningbestand, tot 1900 in de oude binnenstad en daarna ook daarbuiten. Door concurrentie met de nieuwe woonwijken begonnen veel huurwoningen in de oostelijke delen van de binnenstad tot circa 1970 langzaam te verpauperen. De laatste 50 jaar kent de binnenstad echter een grote opleving, mede doordat het vrijwel alle voormalige huurwoningen (100 jaar geleden was meer dan driekwart van de woningen in de binnenstad een huurwoning) koopwoningen zijn geworden, waarin sindsdien door de eigenaren veel is geïnvesteerd. Bovendien is sinds 1900 op veel plekken de bebouwing soms erg rigoureuus vernieuwd.

1.1 Aanpak van het onderzoek

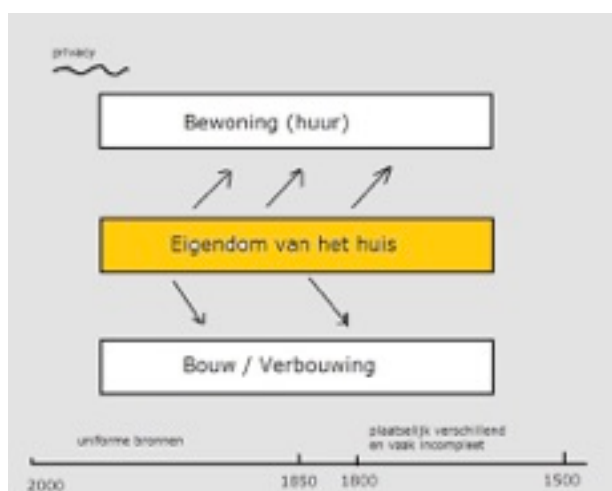
De aanpak van historisch huizenonderzoek is gebaseerd op systematisch zoeken van het heden naar het verleden, waarbij drie aspecten van de geschiedenis van het huis goed uit elkaar moeten worden gehouden:

- *De eigendomsgeschiedenis van het huis*
- *De bewoningsgeschiedenis*
- *De bouwgeschiedenis van het pand*

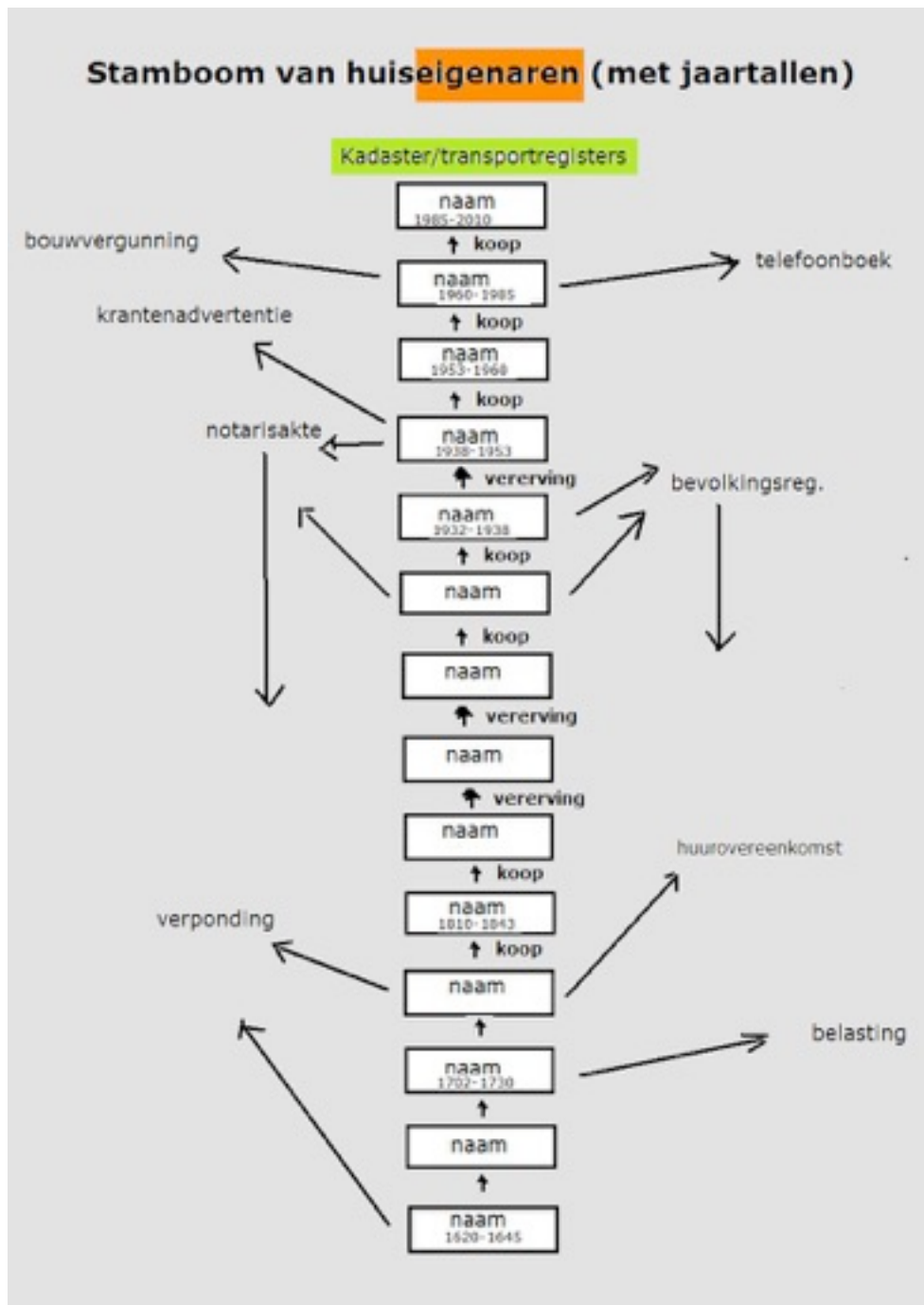
Die drie aspecten hebben alles met elkaar te maken, maar vormen voor het onderzoek heel verschillende terreinen, met voor een groot deel andere archiefbronnen.

Een grote vergissing is om er bij het huizenonderzoek vanuit te gaan dat de eigenaren en bewoners in het verleden altijd dezelfde personen zijn geweest, omdat dat in de huidige situatie bij veel oude woningen nu wel het geval is. Dat moet altijd in de archieven geverifieerd worden, en dan zal blijken dat vrijwel elk huis in de loop van zijn geschiedenis korte of langere tijd huurhuis is geweest, ook de meest chique grachtenpanden.

Bewonings- en eigendomsgeschiedenis zijn nooit identiek. Soms blijkt een huis te zijn verkocht aan huurders die er al eerder woonden, soms komt het huis door een erfenis in handen van familieleden die er zelf nooit gaan wonen, maar het ook niet direct kunnen of willen verkopen. Soms ook is het huis wel door de eigenaar in gebruik al bedrijfspand, maar woont hij inmiddels elders en verhuurt hij de woonruimte boven de zaak. En als de eigenaar zelf meerdere huizen bezit, is het altijd de vraag in welke van die woningen hij nu zelf woonde. Kadasteronderzoek zal u daar geregeld mee confronteren.

De basis van het onderzoek vormt het onderzoek naar de stamboom van opvolgende eigenaren van het pand. Heeft u die in beeld, dan volgt de vraag: woonde die eigenaar ook in het huis? Zo niet, welke huurder komt er dan bij nader onderzoek te voorschijn. En ook de vraag hoe het huis is gebruikt en of u aanwijzingen heeft dat de eigenaar er iets aan heeft verbouwd. Die aanwijzingen kunt u, behalve uit bouwtekeningen, oude foto's of waarnemingen aan het huis zelf, ook ontlenu aan aantekeningen bij het kadaster, belastinggegevens over het huis of oude verkoopadvertenties.

Googelen en gestructureerd werken

Voor u de archieven induikt is het natuurlijk raadzaam om eerst rond te kijken of anderen niet reeds het nodige voor u hebben uitgezocht. Googelen op internet en ouderwets bibliotheekonderzoek kan u veel nuttige informatie opleveren. (Raadpleeg bijvoorbeeld de pagina “adresverwijzingen” op de website AchterdeGevels) Doe dat dus naar hartelust, maar als u niet oplet stuurt het u ook vele zijstraten in die het onderzoek snel tot een warboel kunnen maken. Houdt daarom scherp de logische hoofdlijnen van uw onderzoek in het oog, namelijk om te beginnen: een jaartallenlijst van eigenaars en bewoners. Ga niet wild verzamelen, maar probeer overzicht te houden. Lees alle documenten die u vindt goed door en maak direct aantekeningen welke informatie u daaruit haalt. Evalueer na elke keer onderzoek wat u gevonden heeft en wat nog zou willen weten. Maak daar direct een korte notitie van. Stel dat niet uit tot u de draad weken of maanden later weer oppakt, want dat leidt tot veel dubbel werk en chaos.

Noteer ook altijd zo nauwkeurig mogelijk waar in welke bron u iets gevonden hebt, ook op internet! Dat bespaart u veel problemen als u achteraf nog iets wilt terugzoeken.

2. Eerste verkenningen

2.1 Foto's en afbeeldingen (van ca 1890 - heden)

In de beeldbank van het gemeentearchief kunt u thuis digitaal zoeken naar foto's en afbeeldingen waarop u huis voorkomt. Zie hiervoor: http://virtueeldelftslexicon.nl/index.aspx?p=advanced&rubriek=topografie,portretten,historie&searchfor=*&operator=all&field=*

U vindt hierin historische foto's, prenten etcetera, in hoofdzaak van na 1900. De kans dat uw huis staat afgebeeld op oude prenten of foto's uit de eerste decennia van de fotografie is vrijwel nihil.

Dat was bijna alleen weggelegd voor officiële gebouwen.

Het gemeentearchief beschikt overigens over een veel groter collectie foto's en andere afbeeldingen dan u op bovenstaande beeldbank thuis kunt zien. Dat betreft over het algemeen afbeeldingen waarvan het auteursrecht (nog) niet geregeld is. Op de studiezaal van de archiefdienst is een interne beeldbank, waarop u die afbeeldingen kunt bekijken.

Voor het overige kunt u op 'Google-afbeeldingen' kijken wat er wild te vinden is.

2.2 Monumentenbeschrijving

Voor de (architectonische) beschrijving van gemeentelijke en rijksmonumenten zie: <http://www.delft.nl/monumentenzoek.jsp> U kunt daarin zowel via straat en huisnummer zoeken als via een kaart waarop u percelen kunt aanklikken.

De beschrijving van gemeentelijke monumenten is veel uitvoeriger, dan die van de Rijksmonumenten. De beschrijvingen zijn doorgaans alleen gebaseerd op de uiterlijke stijlkenmerken die vanaf de straat waarneembaar zijn, en niet op basis van archiefonderzoek.

Aangezien de gevel een van de onderdelen van het huis is, die het meest aan mode onderhevig is, zegt het genoemde bouwjaar in die beschrijvingen vaak alleen iets over het geschatte bouwjaar van de gevel en weinig over de ouderdom van het huis achter de gevel.

Op Wikipedia vindt u ook een lijst van 700 Rijksmonumenten in Delft, via het aanklikken van het monumentnummer komt u ook op de officiële omschrijving van het monument. Dat is dezelfde omschrijving die u op bovenstaande site vindt. De kans dat de Rijksdienst Cultureel Erfgoed over meer informatie beschikt over uw Rijksmonument is in de praktijk gering.

2.3 Bouwtekeningen (1906 - heden)

Scans van de bouwtekeningen uit het archief van Bouw- en Woningtoezicht kunt u digitaal raadplegen op de studiezaal van het Gemeentearchief. Met nieuw USB-stickje dat u ter plekke moet

aanschaffen en een kleine vergoeding per adres, mag u daarvan ook digitale kopieën mee naar huis nemen.

Bouwtekeningen van inmiddels gesloopte panden moet u aanvragen uit het archief van Openbare Werken (toegang 29, inventarisnummers 2424-2464, alfabetisch op straat, zie inventaris)

Overigens moet u er altijd rekening mee houden dat de werkelijkheid van de tekening niet altijd dezelfde blijkt te zijn als de werkelijkheid van het huis na de verbouwing.

De mogelijkheid dat u bouwtekeningen van voor 1900 vindt, is zeer beperkt. Voorzover die ooit hebben bestaan, behoeften ze niet bij de overheid te worden ingeleverd en waren ze alleen een handleiding voor de bouwer.

Voor de periode 1875-1895 (formeel sinds 1854) zijn verzoeken om bouwvergunningen, met soms heel summiere schetsen, te vinden in het dossier 'bouwplannen', Secretariearchief toegang 2 nr 6164. Dat dossier moet u aanvragen. In de brief vindt u soms de zinsnede 'zie bijgaande tekening'. Die tekening zit meestal niet meer in het dossier. Er zijn dan twee mogelijkheden. De tekening is na goedkeuring weer teruggeven aan de aanvrager, of hij is door het archief eruit gehaald en apart geborgen bij de afdeling Beeld en Geluid en op te vragen met hulp van de studiezaalmedewerker. Dat er iets ge- of verbouwd is moet u verder vóór 1900 vaak herleiden uit zijdelingse informatie, zoals een wijziging in de onroerend goed belasting. Vanaf 1885 zijn daarvan aparte registers aan gelegd, die u kunt raadplegen op de website Collectie Delft, Nadere Toegangen:

http://collectie-delft.nl/nadere-toegangen/facet_xml/personen/objecttype/personen/trefwoord/persoon_custom_s_facet_bron/vergunningen/trefwoord/persoon_custom_s_facet_akte_type/bouwvergunningen Om dat te kunnen doen moet u doorgaans wel de naam van de eigenaar weten. U kunt ook de straatnaam of het kadasternummer invoeren in het veld: 'alle velden'.

Een andere aanwijzing in de 19e eeuw was een vergunning om een steiger op te rechten of puin te storten op de straat voor het huis. Daarvan is een ouderwetse kaartenbak op de studiezaal van het gemeentearchief, waarin u op adres (en op wijknummer van voor 1876) kunt zoeken.

Voor meer (soms boeiende) snippets informatie over het huis zie de paragraaf 'nadere bouwzaken' aan het eind van deze handleiding.

2.4 Krantenadvertenties (1700-1945)

Veel verrassende informatie over het huis en zijn bewoners kunt u vinden in krantenadvertenties, zowel verkoopadvertenties, personeelsadvertenties als familieberichten. U kunt daarvoor vrijwel alle Nederlandse kranten sinds de zeventiende eeuw digitaal onderzoeken op de website <http://www.delpher.nl/nl/kranten>

De meeste treffers haalt u uit de Delftsche Courant, waarvan de jaargangen van 1850 tot en met 1945 op de site staan (daarna niet vanwege de niet-geregelde auteursrechten). [De krant bestaat sinds 1842 en is sinds die tijd tot aan haar opheffing in 2000? op microfiche te raadplegen op de studiezaal van het archief, met een beperkte toegang.]

In de 18e eeuw werd in Delft tot 1787 de Hollandsche Historische Courant uitgegeven. Maar vooral voor 1850 kunt u ook veel advertenties tegenkomen in veel gelezen gewestelijke kranten als de Oprechte Haarlemsche Courant, het Rotterdamsch Nieuwsblad, Dagblad voor Zuid-Holland en het Algemeen Handelsblad. Na 1945 zijn enkele landelijke kranten zoals De Telegraaf en de NRC en het voormalige Vrije Volk op de website te doorzoeken.

In het digitaal zoeken moet u enige handigheid ontwikkelen. Als u >Vlamingstraat 1< intikt krijgt u alle krantenpagina's te zien waarop het woord Vlamingstraat voorkomt (in alle plaatsen in Nederland waar zo'n straat bestaat) + alle pagina's waar het cijfer 1 op voorkomt. Dat is wat verwarrend. Tikt u "Vlamingstraat 1" tussen haakjes in, dan krijgt u alle pagina's waarin deze vaste combinatie achter elkaar voorkomt. U kunt er achter de haakjes dan ook nog Delft aan toevoegen. U

kunt ook later het aantal treffers inperken door de plaats van uitgifte van de krant te selecteren, of door de krantentitel, of de periode. Op die zoekmachines komen verderop nog terug.

Bij het zoeken moet u er rekening mee houden dat de moderne huisnummering per straat dateert van 1876. Van 1800-1876 was er een wijknummering van kracht. Op het gemeentearchief is een lijst beschikbaar van de omnummering in 1876 van oude naar nieuwe huisnummers. Bij systematisch onderzoek komt overigens vanzelf het oude wijknummer van uw huis tegen.

3. Eigendomsgeschiedenis van het huis vanaf 1832

3.1 Kadasteradministratie (eigendomsregistratie) 1832- ca. 1980

Een overzicht van de opeenvolgende eigenaren van een huis in de 19e en 20e eeuw vindt u in de administratie van het kadaster. Die is op het gemeentearchief in de studiezaal te raadplegen op een computer waarmee u kunt inloggen op het digitale archief van de Kadasterdienst, de zogenoemde 'diggilegger'. Dat archief is helaas niet thuis openbaar toegankelijk op internet.

De essentie van die administratie is dat het kadaster de gegevens niet per huis administreert, maar per huiseigenaar. Op zogenoemde 'leggers' wordt per huiseigenaar bijgehouden welk onroerend goed hij door koop of vererving verkrijgt of afstoot en wat hij daarop bouwt ('stichting' in kadastertermen), verbouwt, splitst of samenvoegt ('verheelt'). [Deze summier mededeling over 'stichting', 'herbouw' of 'verbouw' in de kadasterlegger is vaak de enige aanwijzing die u voor die activiteiten kunt vinden in de 19e eeuw, dus schat die op waarde!]

Zeer in het kort is de werkwijze met de diggilegger als volgt: uitgaande van het huidige adres komt u eerst bij de hulpkaarten waarop de wijzigingen van het perceel sinds het begin van de administratie in 1832 zijn vastgelegd. Die wijziging is op die kaart gedateerd. Het programma geeft u daarmee tevens de verschillende perceelnummers waarmee het pand in de loop der tijd bij het kadaster bekend heeft gestaan. [Elke wijziging aan het perceel leidde steeds tot een wijziging van het perceelnummer.] Met de nummers van het perceel (letter/cijfercombinatie) moet u vervolgens in het 'Register 71' op zoek gaan naar de 'artikelnummers' van de opeenvolgende eigenaren. Met dat artikelnummer vindt u de leggers, waarop de informatie staat wat en wanneer de eigenaar iets met het pand heeft gedaan.

[De perceelnummers van het pand in 1832 en 2004 kunt u ook vinden in het hieronder genoemde internetprogramma His Gis.]

Hoe u praktisch met de leggers moet omgaan kunt u in een aparte handleiding op de studiezaal vinden. Als u daarmee voor het eerst wordt geconfronteerd moet u zich daar wel even goed in verdiepen, want het werkt niet zo makkelijk. Onder meer niet omdat hetzelfde pand bij veranderingen meermalen op dezelfde legger voor kan komen. Bovendien moet u er rekening mee houden dat alle geregistreerde wijzigingen op de leggers een jaar eerder plaats vonden dan het vermelde 'dienstjaar' dat het kadaster hanteert. Dat is inherent aan de administratie van die dienst (die namelijk draait om de fiscale consequenties van een wijziging).

In het digitale archief zijn ook kladaantekeningen van de opmeting te zien, het zogenoemde 'veldwerk' van de landmeter. Dat is echter op dienstjaar geborgen, dus een jaar na de feitelijke verandering, die op de hulpkaart staat.

De digilegger bevat alleen gescand archiefmateriaal uit de tijd dat de Kadasterdienst nog op paper werkte (tot circa 1980). Voor recenter gegevens moet u zich tot de Kadasterdienst zelf wenden, die voor die dienstverlening geld vraagt.

3.2 Akten 'nieuw' notarieel archief (1842-1935)

Weet u de namen van de opeenvolgende huiseigenaren dan kunt u op zoek naar de koopakten en/of verervingen in de archieven van Delftse notarissen (al mag iemand ook een huis in Delft verkopen

bij een notaris in Maastricht). In principe vindt u een verwijzing naar die akten via de website Collectie Delft, Nadere Toegangen, en dan bij bron selecteren 'notariële akten':

http://collectie-delft.nl/nadere-toegangen/sjabloon/index/facet_xml/personen/objecttype/personen/trefwoord/persoon_custom_s_facet_bron/Notarieel%20vanaf%201842/start/0

De akten zelf zijn nog niet als scan op de site beschikbaar. Die moet u in het Gemeentearchief nog op microfiches raadplegen. De toegang beperkt zich ook tot de akten van de periode 1842-1915. De akten van 1916 tot 1935 zijn wel raadpleegbaar, maar nog niet geïndexeerd. U moet ze zoeken via de zogenoemde 'repertoria', een uittreksellijst die de notaris verplicht is jaarlijks van zijn akten bij te houden. Die zijn onder de optie 'bladeren door bronnen' op de site Collectie Delft in te zien.

Onder de 'diverse' bronnen: http://collectie-delft.nl/bladeren-door-bronnen/layout/default/sjabloon/index/facet_xml/registers/objecttype/registers/trefwoord/register_gemeente/Delft/trefwoord/register_type/Diversen/start/0

U moet dan chronologisch door de diverse repertoria van de diverse notarissen bladeren om de samenvatting van de gewenste akte te vinden. Het helpt dan wel als u een krantenadvertentie hebt waarin de notaris de veiling van het pand op een bepaalde datum aankondigt.

Weet u welke akte u zoekt, dan kunt u vervolgens de scans daarvan vinden op:

<http://zoekakten.nl/plaatsen.php?id=ZH%7C0503%7C&id=ZH%7C0503%7C%23nt>

Aldaar scrollen tot u de film van de notaris en het juiste jaar hebt gevonden.

4. Bewoningsgeschiedenis vanaf circa 1825

4.1 Adresboeken (1899-1949)

Zoals hierboven al eerder gewaarschuwd is, kunt u er niet zonder meer vanuit gaan dat de eigenaar ook het huis in kwestie zelf bewoonde. Zeker niet als uit de kadastraladministratie blijkt dat hij meerdere panden bezat. De eenvoudigste manier om vast te stellen welke hoofdbewoner een huis bewoonde is met oude adresboeken. Dat waren uit de tijd voordat de telefoon algemeen werd, commerciële boekjes gebaseerd op de gemeentelijke bevolkingsadministratie (alleen lopen ze daarop per definitie een jaar achter). Vanaf 1899 kennen de adresboeken twee afdelingen: voorin een alfabetische lijst van alle hoofdbewoners van de stad met hun beroep en adres; en achterin het boek een stratenlijst met per adres allen de namen van de hoofdbewoners. Bladert u terug naar het voorste deel van het boekje dan vindt u ook het beroep. De adresboeken uit de periode 1881-1898 kennen alleen een alfabetische inwonerlijst. [Het eenmalige adresboek van 1857 is anders van opzet. Het is een soort Gouden Gids, dat inwoners per beroep vermeldt. Vergelijkbaar zijn de (niet gedigitaliseerde) 19e eeuwse 'Jaarboekjes van de stad Delft' die alle officiële functionarissen en bestuursleden van talloze verenigingen bevat en daarvan achterin een alfabetische adreslijst geeft.] De gescande adresboeken kunt u vinden op de homepage van de website Collectie Delft.

<http://periodieken.collectie-delft.nl>

Realiseert u zich dat in de adresboeken veel afkortingen voorkomen. Dus is het verstandig bij het zoeken ook met verkortingen met een * te wreken, dus bij voorkeur Vlamingst* in plaats van voluit Vlamingstraat.

4.2 Bevolkingsregister (1825-1830; 1846-1938)

In het Bevolkingsregister vindt u meer en exactere informatie over de bewoners van het huis, inclusief de gehele gezinssamenstelling. Voor de periode 1846 -1892 waren die registers in Delft wijk- en straatgewijs aangelegd, dat wil zeggen dat u al bladerend door de straat gaat. Pas na 1892 in de hoofdadministratie alfabetisch van opzet.

Via de site 'Collectie Delft, nadere toegangen' kunt u het bevolkingsregister op naam benaderen.

http://collectie-delft.nl/nadere-toegangen/trefwoord/persoon_custom_s_facet_bron/

Bevolkingsregister In de meeste gevallen komt u zo direct bij de scan van de betreffende pagina. Die geeft de verschillende opvolgende gezinnen die in die betreffende periode het huis hebben bewoond, met de data waarop zijn er zich vestigden en vertrokken. Dat is secuur lezen door de vaak doorgestreepte tekst. Op een pagina kunnen diverse gezien staan die elkaar opvolgden.

Het register van 1877 geeft op het blad van het betreffende huis zowel de nieuwe huisnummering als geheel rechts ook een verwijzing naar het oude wijknummer van het pand. De registers van voor 1876 zijn op wijknummer geordend. (Het Volkstellingsregister van 1839 vindt u niet onder de bevolkingsregisters, maar via het trefwoord 'bevolking'.)

In de functie 'bladeren door bronnen' kunt u op deze site ook naar het gewenste adres zoeken.

Met dezelfde functie bladeren moet u ook zoeken in de gezinskaarten (en alleenstaandenkaarten) uit de periode 1909-1938. Het bevolkingsregister van na die tijd is helaas niet openbaar.

(De alfabetische bevolkingsregisters van de periode 1892-1909 zijn op dit moment nog niet in scan op de site beschikbaar.)

Afdeling kleine lettertjes: naast de alfabetisch bevolkingsadministratie hield het Bevolkingsregister sinds 1892 ook een schaduwadministratie bij op adres (met alleen hoofdbewoners) in zogenoemde 'wijkboekjes' en sinds 1909 'woningkaarten' (als tegenhanger van de gezinskaarten). U kunt die ook vinden bij 'bladeren in de bronnen' onder het trefwoord 'bevolking'. In de praktijk zult u daarvan weinig gebruik hoeven maken, omdat u met de adresboeken en/of de ingang op naam doorgaans veel vlotter bij uw doel komt.

4.3 Geboorte- en overlijdensakten en diverse andere bronnen op naam

Op de site Collectie Delft Nadere Toegangen vindt u ook allerhande andere bronnen (vooral uit de 19e en begin 20ste eeuw) die op naam geïndexeerd zijn, zoals de Burgerlijke Stand, diverse belastingregisters en vergunningen. Met name de geboorte- en overlijdensakten kunnen voor huisonderzoek relevant zijn. Daarin werd tussen 1811 en kort na 1900 steeds het adres vermeld waar de geboorte of het overlijden plaats vond. Aan de hand daarvan kunt u checken de personen die u op het oog heeft inderdaad op dat moment al of nog in het huis wonen. Met name de overlijdensdatum van een hoofdbewoner en/of weduwe kan maakt vaak veel duidelijk over het verdere lot van het huis.

Als u zoekt op naam houd er dan rekening mee dat die naam ook wel eens heel anders gespeld kan worden dan de manier waarop u hem de eerste keer aantreft. Dat wil zeggen dat het vaak verstandig is de naam niet compleet in die vorm als zoekterm op te geven, maar slechts een kenmerkend deel ervan aangevuld met een wildcard als * (voor een willekeurig vervolg) of ? (voor een letter die kan variëren). U krijgt dan veel meer treffers, waarbinnen u de verzameling weer op andere manieren kunt verkleinen (op jaartal, bron etcetera). U mist dan minder verwijzingen, dan wanneer u met een beperkte spellingsvariant begint.

5. Eigendomsgeschiedenis in de periode 1536-1830

5.1 Huizenprotocol en verponding 1585-1832

Voor de periode voor 1832 moet het onderzoek naar de geschiedenis van een huis zich baseren op heel andere bronnen. Er was toen nog geen landelijk kadaster of bevolkingsregister. De stad Delft kende wel een soort stedelijk kadaster, het zogenoemde 'huizenprotocol'. Dat is een boekwerk waarin per bladzijde de achtereenvolgende eigenaren van een pand genoteerd staan, met een verwijzing naar de akte van eigendomsoverdracht voor de schepenen van de stad. Het is een document met veel soms klein gekriebelde handschriften bij elkaar. Er bestaan twee versies van: de eerste is bijgehouden van 1585 tot ca 1632 en de tweede van 1648 tot 1811. Van het oudste huizenprotocol ontbreekt helaas een deel dat de zuidoostelijke hoek van de binnenstad beschrijft.

De informatie uit die huizenprotocollen is toegankelijk gemaakt met het computerprogramma His Gis en per huis gekoppeld aan het kadasternummer van 1832 en het huidige adres.

[De oude website daarvan (<http://historischgis.delft.nl/historischgisdelft/>) is helaas niet meer digitaal beschikbaar. Binnenkort zal deze informatie weer operationeel worden op de site <https://www.delftopdekaart.nl> .]

Als het huidige huis nog op hetzelfde perceel staat als dat uit 1585 dan is dat een eenduidig verhaal. Is er echter in de loop van die ruim vier eeuwen sprake geweest van samenvoegingen en/ of splitsingen met (delen) van percelen in de omgeving dan geeft het programma ook alle gegevens van alle andere daarbij betrokken percelen. U moet dan dus eerst vaststellen naar welk kernperceel u belangstelling primair uitgaat. Dat is onder andere mogelijk door met het pijltje uit de balk op de kaart van 1832 het toenmalige perceel aan te klikken. U beperkt daarmee het data-overzicht tot de doopceel van dat aangewezen perceel.

De gegevens van de beide huizenprotocollen geven u in principe een lijst van opeenvolgende eigenaren van het perceel. Het eerste van 1585-1648 is in het computeroverzicht als zodanig benoemd, het andere over de periode 1648-1811 is in het overzicht genoemd bron '02 Ora 281-283' naar de plek waar het archief bewaard wordt, namelijk het Oud Rechtelijk Archief nummers 281-283. De nummering 7a, 7b, 7c in het overzicht wil zeggen dat het in dat geval geen opvolgende eigenaren betreft, maar gezamenlijke eigenaren, bijvoorbeeld erfgenamen.

[NB. Elke database van overgetypte oude bronnen bevat onvermijdelijk lees- en schrijffouten. Gebruik het dan ook bij voorkeur vooral als een middel om het origineel te raadplegen zelf uw conclusies te trekken.]

Het data-overzicht van het His Gis programma geeft behalve de gegevens van de beide huizenprotocollen ook de informatie uit een aantal bewaard gebleven 'verpondingkohieren'. Dat zijn registers van belastingplichtigen van de onroerend goed belasting, die destijds 'verponding' werd genoemd. Het register van de verponding van 1810-1832 geeft de mogelijkheid het gat tussen het huizenprotocol en het kadaster te dichten. Die van de voorafgaande periode 1795-1810 overlapt grotendeels de laatste fase van het huizenprotocol. (De belastingplichtige/eigenaar uit het kadaster van 1832 staat ook in het overzicht, als bron 'nr 04')

Die van de verpondingkohieren 1620-1632 en 1632-1654 helpen bij de aansluiting tussen de beide huizenprotocollen.

In het huizenprotocol vindt u wel de opvolgende eigenaren, maar nog geen jaartallen of verkoopprijzen. Daarvoor moet u de overdrachtsakte opzoeken. In de kolom 'verkoopbrief' in het overzicht vindt u daarvan een verwijzing met een oude cijfer-lettercombinatie naar boek en pagina van de betreffende bron, die u ook kunt raadplegen in 'Bladeren in de bronnen' op site van het archief. *(Hopelijk wordt binnenkort de oude nummering aan de beschrijving toegevoegd.)* Het is de akte waarbij de eigendomsoverdracht op het stadhuis voor de wet werd bekrachtigd. (ongeacht of de koop eerder, bijvoorbeeld op een veiling, met of zonder bemiddeling van een notaris tot stand was gekomen.)

Deze overdrachtsakten (of 'waarbrieven') zijn vanaf 1682 (boek 5 C) bewaard gebleven. De oudere boeken uit de series 3 en 4 zijn verloren gegaan.

[Het data-overzicht van het His Gis programma biedt u ook een goede mogelijkheid om snel een link te leggen tussen de verschillende nummeringen van een perceel in de loop der eeuwen, mits dat perceel in al die tijd min of meer hetzelfde gebleven is. Uitgaande op het huidige adres komt u op via de kaart op het kadasternummer van 1832. De toevoeging '034' voorafgaande aan de letter moet u daarbij achterwege laten, dat is slechts een code voor de gemeente Delft. De Letter geeft de sectie of stadsdeel aan, het getal achter de letter het nummer binnen de sectie. Bij de gegevens van bron Verponding 1810-1832 is het zogenoemde 'postnr' van de bron tevens het toenmalig in gebruik zijnde wijknummer van het huis (voor het stoepje de wijk, na het streepje het huisnummer binnen de

wijk. Het postnummer bij de gegevens van de Verponding 1795-1810 is tevens het zogenoemde 'verpondingsnummer' waarmee het huis sinds 1733 in veel 18e eeuwse administraties (en koopakten) werd aangeduid. Het nummerde de gehele stad door.]

P.M. Aansluitend op het verpondingsboek 1632-1654 is er voor een groot deel van de stad (eerste zeven kwartieren) een verpondingsadministratie van de jaren 1655-1733 bewaard in het Nationaal Archief, Archief van Domeinen (toegang 3.22.20, inv.nr 80). Gezien de toegankelijkheid van het hierboven genoemde Huizenprotocol levert raadpleging daarvan doorgaans niet veel nieuws op.

Voorafgaand aan het verpondingsboek van 1620 is er in het stadsarchief nog een boek met 'Restant Verponding' uit de periode 1599-1611. (Stadsarchief I -1775a) Het vermeldt alleen de panden waar de belastingplichtigen achterstallig waren met betalen, en is dus per definitie incompleet. Het bevat in hoofdzaak belastingplichtigen uit de armere delen van de stad, die moeilijk te lokaliseren zijn. De hieronder genoemde Duit op de Gulden en het Haardstedenregister van 1600 zijn doorgaans effectiever middelen om de eigenaren uit die tijd te vinden.

5.2 Kadegeld 1667-1670

Niet in het His Gis- overzicht zijn opgenomen de gegevens uit het register van het Kadegeld dat in 1667 is aangelegd en een beperkt aantal jaren administratief is bijgehouden. Het administreerde de lasten van het onderhoud aan de grachten die onder de huiseigenaren werd omgeslagen naar de omvang van de bruikbare kademuur. Wie een brug of een publieke vuilstortplaats (krebbe) voor de deur had, hoefde daarvoor dus niet te betalen. Het register geeft dus enige informatie over de breedte van het huis en biedt een heldere datering wie in 1667 de eigenaar was. Het register is digitaal te vinden op de site Collectie Delft onder de functie 'bladeren door bronnen'. (Het valt daarin niet onder de registers onroerend goed, maar onder de register 'financieel'. Het is ook geïndiceerd op de namen van de erin genoemde eigenaren.

http://collectie-delft.nl/bladeren-door-bronnen/layout/default/sjabloon/index/facet_xml/registers/objecttype/registers/trefwoord/register_gemeente/Delft/trefwoord/register_custom_s_media/Bevat%20media/trefwoord/register_type/Financieel/start/0

De breedte van de kade (en dus vaak het huis) was gemeten in roeden en voeten. Er gingen twaalf voeten van circa 31,4 cm in een Rijnlandse roede van 3,77 meter. In veel gevallen is de perceelgrootte, vanwege de eeuwenlang vastliggende eigendomsgrenzen, identiek aan die van de kadasterkaart van 1832. [Zelfs de grote stadsbrand van 1536 heeft het stratenplan en de perceelsgrenzen van de bebouwing niet wezenlijk kunnen doen veranderen.]

5.3 Buskruitramp 1654

In 1654 werd de stad getroffen door de ontploffing van een buskruitmagazijn bij de huidige Paardenmarkt. De klap zou tot Texel te horen zijn geweest. De schade was vooral in het oostelijk deel van de stad enorm. Van de particuliere huiseigenaren die bij de ramp schade hebben geleden zijn in het stadsarchief lijsten bekend, evenals van de uitgekeerde schadevergoedingen (die doorgaans nogal afwijkt van de getaxeerde schade). Die schade strekte zich uit tot aan de Markt en het Oosteinde toe.

Voor de ingediende schadeclaim (stadsarchief nr 508): http://collectie-delft.nl/bladeren-door-bronnen/layout/default/sjabloon/index/facet_xml/registers/objecttype/registers/trefwoord/register_gemeente/Delft/trefwoord/register_type/Financieel/start/0

Uitgekeerde schadevergoeding (stadsarchief nr 507): http://collectie-delft.nl/bladeren-door-bronnen/layout/default/sjabloon/index/facet_xml/registers/objecttype/registers/trefwoord/register_gemeente/Delft/trefwoord/register_type/Financieel/start/0

Daarmee zijn tevens voor die panden de toenmalige eigenaren in beeld.

5.4 Duit op de gulden 1598-1644 (met hiaten)

Bij de verkoop van onroerend goed in Delft was vanaf 1597 een speciale overdrachtsbelasting van kracht ten bate van de stedelijke armenzorg (Kamer van Charitate). Die belasting bedroeg een duit

(= een achtste stuiver) op elke gulden van de verkoopprijs, vandaar de naam van deze afdracht. Van deze betalingen is over de periode 1598-1644 een incomplete hoeveelheid (halfjaarlijkse) registers bewaard gebleven. Die gegevens zijn verzameld in een moderne database, die echter op dit moment niet meer via internet toegankelijk is. Vraag zo lang dat niet het geval is, voorlopig gegevens daaruit aan de studiezaalmedewerker van het gemeentearchief of via contact met de website [Achterdegevelsvandelft](#).

5.5 Haardstedenregisters van 1638 en 1600

In de zeventiende eeuw werd in Delft verscheidene malen incidenteel een belasting geheven op de stookplaatsen per huis. Daarvan zijn de registers van 1600 en 1638 bewaard gebleven. Ze bevatten ook speciale vermelding van industriële stookplaatsen, zoals brouwketels en bakkersovens.

Met name het register van 1600 is zeer de moeite waard. Het bevat veel aardige bijzonderheden over het huis, zoals talloze huisnamen. Het register geeft niet alleen de eigenaren van de huizen, maar ook de bewoners cq huurders, omdat die kennelijk (ook) werden aangeslagen in de belasting. Het register van 1600 is te raadplegen via: http://collectie-delft.nl/bladeren-door-bronnen/layout/default/facet_xml/registers/objecttype/registers/trefwoord/register_gemeente/Delft/trefwoord/register_custom_s_media/Bevat%20media?sort=register_archiefnummer&direction=asc

In de studiezaal van het archief staat bij de blauwe banden Nadeere Toegangen een getypte transcriptie van deze bron. De namen uit het register zijn ook opgenomen in de database 'Nader Toegangen' op internet.

5.6 Honderdste en Tiende Penning 1543-1578

De eigenaren in de periode 1543 - 1578 zijn in principe te vinden in een serie straatgewijze *Registers van de Tiende en Honderdste penning*, een gewestelijke periodieke huizenbelasting. De originelen kunt u vinden in het archief van de Staten van Holland in het Nationaal Archief in Den Haag, toegang 3.01.03, inv.nr 187 (10^e penning 1543); inv.nr. 590 (10^e penning 1553); inv.nr. 926 (10^e penning 1556); inv.nr. 1240 (10^e penning 1561); inv.nr. 1527 (10^e penning 1567, dit register is incompleet en bevat alleen het zuidelijkste deel van de stad).

Voor de Honderdste Penning 1578, zie toegang 3.01.04.01, inv.nr. 1290 JJ.

Het register van 1543 is in druk uitgegeven door G. Verhoeven (en ter inzage in de studiezaal van het Gemeentearchief). De registers van 1553 en 1561 zijn overgetypt en in de studiezaal raadpleegbaar in de blauwe banden. Van het register van de honderdste penning van 1578 bestaat een database (nog niet op internet). Vraag ernaar op de studiezaal van het gemeentearchief.

De gegevens uit deze bronnen zijn nog niet systematische gekoppeld aan de gegevens van de hiervoor genoemde bronnen. Om de eigenaren van uw huis te kunnen vinden moet u dan ook eerst een reconstructie van de straat maken die aansluiting vindt op de gegevens van het oudste huizenprotocol uit 1585 en/of de haardstedentelling van 1600. Dat lukt doorgaans nooit voor een huis afzonderlijk, maar alleen door systematische vergelijking van een hele huizenrij.

Deze belastingen werden door eigenaars en bewoners gezamenlijk opgebracht. In veel gevallen worden ze dan ook beiden vermeld, maar niet altijd. Zo vermeldt het kohier (register) van 1543 voornamelijk eigenaren en dat van 1553 (vermoedelijk) alleen de bewoners.

[In het archief van de Delftse Parochiekerken van voor de Reformatie bevindt zich nog een ledenregister van het gilde van de Zoete Naam Jezus in de Nieuwe Kerk, een soort parochieregister met circa 3.000 namen van Delftenaren uit de periode 1561-1571. (Archiefnummer 435, in nr 201, transcriptie aanwezig in blauwe banden?) Dit is ongeveer een kwart tot een derde van de toenmalige volwassen bevolking van de stad. Ze staan in dat register op straat gerangschikt, maar binnen de straat helaas niet in topografische volgorde, zo blijkt uit vergelijking met het Tiende Penning register van 1561. Daardoor zijn de namen niet rechtstreeks aan een adres te koppelen. Wel vindt u er families van de

eigenaren en huurders die in het Penningregister van 1561 genoemd worden.

Een soortgelijke problematische lijst is het 'quohier van de buijrwacht der stede van Delft' uit 1573, opgesteld in het heest van de Tachtigjarige Oorlog. Daarin worden ongeveer 1750 Delftenaren (zowel mannen als vrouwen) genoemd die in 32 buurten zijn ingedeeld en moesten wachtlopen om de stad tegen een aanval van de Spanjaarden te verdedigen. Het register met namen is te vinden in het familiearchief Duyst van Voorhout dat deel uitmaakt van het archief van de Fundatie van Renswoude in het Haagse Gemeentearchief, toegang 965-01, inv.nr. 2520. Ook die namen zijn wel aan een buurt, maar niet exact aan een adres te koppelen. De lijst is (nog) niet getranscribeerd en toegankelijk gemaakt.]

5.7 Koopbrieven in collectie losse aanwinsten

In het verleden was het goed gebruik om bij de verkoop van een huis ook alle bewijsstukken van hoe het huis in voorgaande tijden ooit van eigendom zijn gewisseld aan de nieuwe eigenaar door te geven. Vaak vergezeld van eventuele schriftelijke afspraken met de burens over erfscheidingen, lichtinval of waterlozing. Een enkele tientallen van dit soort bundels oude papieren zijn in de loop der jaren door particulieren aan het gemeentearchief geschonken. Ze bevinden zich in de collectie Losse Aanwinsten (toegang 598). De papieren contracten kunt u vinden door de pdf van de inventaris van deze collectie digitaal te doorzoeken. Voor zover de koopbrieven op perkament zijn geschreven (en soms gezegeld) worden ze bewaard als zogenoemde charters. Scans daarvan kunt u vinden in het programma Digitale Arena, bijvoorbeeld op naam van een van de partijen of op de naam van het huis. En anders via het inventarisnummer uit bovenstaande inventaris (die u op de site van het gemeentearchief in pdf kunt doorzoeken).

<http://www.digitalearenadelft.nl/search.aspx>

5.8 'Willige' en 'Onwillige' Decreten

Bovenstaande termen slaan op huizen die op verzoek van schuldeisers zijn verkocht, al of niet met medewerking van de partij die failliet gaat. Als er een gerechtelijk bevel tot verkoping aan ten grondslag ligt spreekt men van een 'onwillig' decreet, bij een willig decreet heeft de betrokkene zich bij het faillissement neergelegd. Die verkopen zijn onder meer te vinden in de 'Registers van Willige Decreten' in het Oud Rechdelijk Archief (toegang 13, inventaris nrs 322-334). Ze zijn bewaard gebleven over de periode 1723-1811 en de banden worden net als de gewone verkoopbrieven aangeduid met een cijfer en een letter, in dit geval wel boeken uit de series 3 en 4. Ze zijn niet verfilmd. U moet ze opvragen uit het depot.

Vaak vindt u ook informatie over faillissementen in de originele pagina's van het huizenprotocol. Deze boeken met de opvolgende eigenaren van een huis waren namelijk met name aangelegd als een hypotheekregister om de schuldenlast die op een huis rustte vast te leggen, zodat die bij verkoop openbaar zichtbaar was. De aantekeningen daarover, inclusief die over de afhandeling van de faillissementen, staan genoteerd onder de lijst met eigenaren van het pand. Ze zijn niet meegenomen in het programma His Gis. U moet daarvoor zelf de scans van het huizenprotocol raadplegen. U vindt ze op de site Collectie Delft in de functie 'bladeren door bronnen': http://collectie-delft.nl/bladeren-door-bronnen/layout/default/sjabloon/index/facet_xml/registers/objecttype/registers/trefwoord/register_gemeente/Delft/trefwoord/register_custom_s_media/Bevat%20media/trefwoord/register_type/Onroerend%20goed/start/0 (In het overzicht van het His Gis programma (zie hierboven) vindt u welke bladzijde u moet zoeken.)

Huizen die wegens een faillissement op last van het Hof van Holland verkocht zijn tussen 1523 en 1795, zijn te vinden op: http://www.gahetna.nl/collectie/index/nt00353/view/NT00353_decreten/q/comments/1/q/ove_tekst_onroerend_en_roerend_goed/Delft/page_size/50 Het verwijst u naar dossiers in het Nationaal Archief, waarin vaak nog veel meer achtergronden over deze drama's te vinden zijn.

5.9 Gegevens over de periode voor de brand van 1536

Van het huizenbestand van voor de brand van 1536 is over het algemeen weinig meer over. Veel percelen waren echter voordien wel bebouwd binnen dezelfde eigendomsgrenzen. Uit de middeleeuwen zijn enkele ‘tjnsregisters’ overgebleven van belastingplichtigen van een grafelijke erfpacht ‘tjns’ die aan de huizen verbonden was. Het betreft registers van 1461-65, 1363 en fragmenten van registers uit 1334 en 1316. Ze zijn in druk gepubliceerd door M.Kossmann in Delftse Studiën en J.J. Raue in zijn boek De Stad Delft. De kans dat u een relatie kunt vinden tussen een van de daarin genoemde namen en uw huidige huis is vrij gering en dan nog is het meestal niet veel meer dan zo maar een naam van iemand over wie verder doorgaans weinig informatie meer is te vinden.

Hetzelfde geldt voor de andere optie, de ‘huisrenten’. Ook dat waren eeuwig durende renten die ooit door eigenaars op hun bezit waren afgestaan voor steun aan goede werken of in ruil voor een geldlening om het huis te kopen (een soort hypotheekregeling dus waar ook volgende eigenaren nog aan vast beleven zitten). Met name de Kerken en het Gasthuis en andere charitatieve instellingen hadden daar ooit een geregelde bron van inkomsten aan en hielden daarvan een administratie bij waarvan nog het nodige bewaard is gebleven. Vaak wordt daarin de naam genoemd van degene die ooit de huisrente heeft afgesloten (bijvoorbeeld in het zogenoemde Cartularium van het Gasthuis, op microfiche raadpleegbaar, zoals ook de rekeningen van het Gasthuis vanaf 1530 waarin de actuele betaalplichtigen vermeld worden) maar het is doorgaans een hele klus om aan te kunnen tonen welk huis de huisrente precies betreft.

6. Bewoningsgeschiedenis voor 1825

Informatie over bewoners (en dus ook de vraag of de eigenaar het huis zelf bewoonde) is voor 1825 veel lastiger te vinden dan informatie over de eigenaren. Een systematische administratie van bewoners, zoals het Bevolkingsregister ontbrak. Wel waren er incidentele heffingen en belastingen in een bepaald jaar, die dan ook nog zelden de gehele bevolking omvatten, maar zich vaak beperkten tot de meer welgestelden, of alleen de hervormde lidmaten in een bepaald stadsdeel. Aangezien in die bronnen ook vaak een heldere aanduiding van het adres ontbreekt, is het vaak puzzelen om daaruit gegevens overtuigend aan uw huis te kunnen koppelen. Hoe u daarbij te werk zou kunnen gaan wordt uitgelegd in het boekje ‘Op zoek naar huis, straat of buurt’. Onontkoombaar is daarbij u niet alleen tot één huis te beperken, maar de hele straat in het onderzoek te betrekken.

6.1 Impostregister 1749

Uitzondering op de regel vormt het Impostregister van 1749. Het beschrijft per adres, gemarkeerd door het verpondingsnummer van het pand, de hele samenstelling van de bewoning, inclusief het huispersoneel en inwoning. Het register is aangelegd als alternatief voor gehate verpachte belastingen op diverse voedingsmiddelen en beschrijft dus de gehele bevolking van de stad. Helaas is het register van het noordelijkste deel van de binnenstad verloren gegaan. Van de gegevens is een database aangelegd die nog niet in de Nadere Toegangen van de Collectie Delft is opgenomen. Vraag ernaar in de studiezaal van het archief. (Origineel: Stadsarchief I -inv.nr 602)

6.2 Begraafboeken (trouwboeken) Collectie Delft

Weet u de naam van de eigenaar dan is het relevant om in de begraafboeken te kijken of hij, of zijn vrouw en/of kinderen, in het huis zijn overleden. In veel begraafboeken (maar niet in alle) wordt een adres, of meestal een straat, genoemd waar de betrokkene is overleden.

http://collectie-delft.nl/nadere-toegangen/trefwoord/persoon_custom_s_facet_bron/Doop%2C%20Trouw%20en%20Begraaf%20Registers/trefwoord/persoon_custom_s_facet_akte_type/Begraafakte/trefwoord/plaats_s/Delft

Ook in de trouwboeken worden vaak adressen genoemd, in het geval van jong huwenden is dat echter het ouderlijk huis waaruit zij vertrokken. Allen in geval van huwelijken van weduwen en weduwnaars zegt dat iets over de plek waar zij zelf zelfstandig hebben gewoond.

In doopboeken is vermelding van de plek van de geboorte helaas echter een zeldzaamheid.

6.3 Patentregisters 1809-1811 en 1822, zie Collectie Delft

Voor de uitoefening van een beroep moest tussen 1806 en 1896 'patent' (belasting) betaald worden, min of meer afhankelijk van de omzet van het bedrijf. Alleen ambtenaren en boeren waren daarvan uitgezonderd. De registers van 1822 en de periode 1809-1811 zijn geïndexeerd op naam en opgenomen in de nadere toegangen van de site Collectie Delft, daarbij wordt ook het adres van de desbetreffende persoon gemeld. (In de index van de patent van 1809-1811 zitten veel leesfouten.)

http://collectie-delft.nl/nadere-toegangen/facet_xml/personen/objecttype/personen/trefwoord/persoon_custom_s_facet_akte_type/Patent/start/0?

Soortgelijke registers van de patentbelasting over de jaren 1870-1894 kunt u vinden in het archief van de Gemeenteontvanger (toegang 19, inventarisnummers 991-1030)

6.4 Namenlijsten van bewoners uit Bataaf-Franse Tijd

In de Bataafs-Franse tijd (1795 - 1815) maakte de bureaucratie in ons land een grote sprong en werden diverse initiatieven genomen om de bevolking voor diverse doeleinden te administreren. U kunt daarom van burgers informatie vinden in de volgende bronnen:

Registers van het 'Wacht- en tuchtgeld' van de jaren 1792-1811 (Stadsarchief Iie afd., inv.nr. 611.1-6, 7 en 8) Het betreft een heffing voor het politiewerk van de schutterij die bij de bewoners

geheven werd. In het register 1807-1809 van deze serie worden daarbij ook wijknummers als adres genoemd. Ze zijn te vinden via de Nadere Toegang van de Collectie Delft (op naam van de bewoner). http://collectie-delft.nl/nadere-toegangen/sjabloon/index/facet_xml/personen/objecttype/personen/trefwoord/persoon_custom_s_facet_akte_type/Wachtgeld/start/0

De oudere registers zijn in principe ook topografisch van opzet, maar daarin is het meer puzzelwerk om de bewoners van uw huis te vinden.

Voor de volledigheid noemen we verder nog:

Stemregister uit 1803 (Stadsarchief Iie afd. inv.nr. 47a). Daarvan is een database (van matige kwaliteit) die is toegevoegd aan de Nadere Toegangen van de Collectie Delft. http://collectie-delft.nl/nadere-toegangen/sjabloon/index/facet_xml/personen/objecttype/personen/trefwoord/persoon_custom_s_facet_akte_type/kiesgerechtigden/start/0 U kunt er op naam in zoeken en vindt dan een adres met wijknummer, dat in veel gevallen iets afwijkt van het latere wijknummer uit de periode 1810-1875, omdat de nummering van de huizen in 1806 is 'bijgewerkt'.

Lijsten van de afkoop van inkwartiering van Franse militairen uit 1805-1806 (Stadsarchief Iie afd. inv.nr. 90) Ook op adres en niet digitaal toegankelijk.

Rekruteringsregister voor de Nationale Garde uit 1812 (Stadsarchief Iie afd. inv.nr. 189) Die geeft op adres de namen van de manlijke bewoners in de dienstplichtige leeftijd (tot 40 jaar). Niet digitaal toegankelijk. (Er zou een oude index zijn?)

In het Nationaal Archief in Den Haag kunt u nog vinden:

Opgave voor de buitengewone heffing van drie miljoen uit 1809 (Nationaal Archief, archief departement Maasland 3.02.08, inv.nr. 723) Het register noemt, met adres, alle bewoners die voor deze heffing in aanmerking kwamen en dat was vrijwel iedereen die niet van de armenzorg afhankelijk was.

Registre Civique uit 1811 (Nationaal Archief, archief Departement Monden van de Maas 3.02.10.6, inv.nrs. 124-125) In het Frans gestelde namenlijst op adres van (manlijke) bewoners met hun beroep die voor stemrecht (en dienstplicht) in aanmerking kwamen.

Belasting op deuren en vensters van 1810 (Nationaal Archief, archief Departement Maasland 3.02.08, inv.nr. 752) Dit register geeft geen namen, alleen vermelding van het aantal belastbare objecten per wijknummer, waaruit min of meer de grootte van het huis valt te reconstrueren.

6.5 Predikantenboekjes

Predikanten van de Hervormde Kerk hadden in de 18e eeuw eigen handgeschreven adresboekjes waarin zij de lidmaten noteerden. De aantekeningen voor eigen gebruik zijn soms lastig te lezen en de predikanten hanteerden een eigen huisnummering, die nergens mee correspondeert. Adressen waar geen protestanten woonden, sloegen zij met de aantekening “roomsch” over. Ook hier moet u weer puzzelen om de adressen te identificeren aan de hand van de eigenaar/bewoners uit de directe omgeving. De bron is niet gedigitaliseerd. U vindt de wijkboekjes van de predikanten in het archief van de Hervormde Gemeente (archiefnr. 445, inv.nr. 473-483). Helaas zijn lang niet al deze boekjes bewaard gebleven. Van het zesde, meest zuidelijke, stadsdeel (Lange Geer, Achterom Gasthuislaan) is een complete serie van vijf opvolgende boekjes over de periode 1741-ca 1830 (inventarisnr. 473, 476, 479, 482 en 483). ook van het meest noordelijke stadsdeel, nr 1, (Bagijnhof t/m Doelenstraat en ten noorden daarvan) zijn drie opeenvolgende boekjes bewaard uit de periode 1744- ca 1795 (inventarisnummers 474, 478 en 480). Van het tweede stadsdeel (Rond Oude Kerk en Hipolytusbuurt t/m Rietveld in het oosten) zijn twee losse boekjes over (nr 475, periode 1753-1766 en nr 481, periode 1780-1824). Van stadsdeel 5 (ten zuiden van Poppesteeg, Nickersteeg, Molsteeg, Molslaan en deel van het Oosteinde) is slechts een deeltje bewaard (nr 477 over de periode 1760-1805). Van het centrale deel van de binnenstad, stadsdeel 3 en 4, is niets bewaard gebleven. Uit 1602 is het boekje met inventarisnummer 466. Daarin staan alle lidmaten op adres die ten noorden van de Markt woonden.

Overigens administreerde de Hervormde Kerk al sinds de 17e eeuw in de administratie van haar lidmaten vrij consequent het woonadres (dwz de straat) van de betrokkene. Dat gold zowel voor nieuwe lidmaten van buiten de stad, personen (kinderen) die belijdenis deden als mensen die de stad verlieten. Van die bronnen is echter nog weinig digitaal toegankelijk. Op microfiches kunt u wel het een en ander vinden.

6.6 Huurders en eigenaar/bewoners in Verpondingsregister 1732

In het taxatieregister voor de nieuwe verponding van 1732 in het Nationaal Archief (archief 3.01.29, Financiën van Holland, inv.nr. 492) worden in veel gevallen niet alleen de namen van de eigenaren van het huis genoemd, maar ook die van de huurders, als de eigenaar het niet zelf bewoond.

[N.B. In het Stadsarchief (I-1775) bevindt zich een vergelijkbaar register. Daarin staan al die bijzonderheden echter niet genoemd.]

Over de periode 1754-1795 is de lopende verpondingsadministratie bewaard gebleven voor de verpondingsnummers 1-2055. (Stadsarchief I afd nr 1782, op microfiche) Erg relevant is deze bron niet, omdat de informatie in de meeste gevallen een doublure is van wat u kunt vinden in het huizenprotocol (His-Gis).

6.7 Belastingkohieren voor de welgestelde Delftenaren in 17e en 18e eeuw

Het meest gegoede deel van de Delftse burgerij werd in de 17e en 18e eeuw periodiek aangeslagen voor speciale belastingen op welstand. In beginsel waren dit belastingen die niet gekoppeld waren aan het eigendom van de woning, maar de welstand van de bewoners. De registers van die belastingen hanteerden voor 1733 geen adresaanduidingen, maar de belastingplichtigen werden wel kwartiergewijze geregistreerd volgens een bepaalde looproute. Met veel moeite is dus wel een relatie te leggen met hun woonplek, vooral langs de betere grachten, waar bijna huis aan huis voor deze belastingen betaald moest worden.

Het *Kohier voor de Personele Quotisatie van 1745* in het Nationaal Archief (Rekenkamer ter Auditie 3.01.28, inv.nr. 31) is hierop in zoverre een uitzondering, dat de belastingplichtigen hierin op verpondingsnummer van het huis geadmistreerd zijn, en dus goed te lokaliseren. De bron geeft ook huispersoneel, koetsen etc. [Een 'Delfts' register van dezelfde belasting (Stadsarchief Ie afd. inv.nr. 1787) is op microfiche te raadplegen, maar geeft geen informatie over personeel, koetsen etcetera die het 'Haagse' exemplaar wel biedt.

Lastiger werken is het met onderstaande belastingregisters, die (nog) niet digitaal toegankelijk zijn:

- *Kohier voor het Familiegeld van 1715* (Stadsarchief Ie afd. inv.nr. 680) [ruim 1000 namen]
- *Kohier van de 200e penning (ook wel Groot Familiegeld) van 1674* (Nationaal Archief, 3.01.28, Rekenkamer ter Auditie inv. nr. 14) [1830 namen]

Dat geldt nog meer voor de volgende belastingkohieren die een nog veel kleiner deel van de bevolking omvatten, en hier slechts voor de volledigheid worden genoemd:

- *Kohier van de 100^e penning 1690-1700* (Stadsarchief Ie afd. inv.nr. 1765)
- *Kohier van het Middel op Wijnen van 1679* (Stadsarchief Ie afd. inv.nr. 1763a) (585 namen)
- *Kohier van de 1000e penning 1654* (Nationaal Archief, Archief v Vredenburg, 3.20.61.02, in. nr 697), met slechts 132 namen
- *Kohier van de 200e penning 1646* (Nationaal Archief, Archief v Vredenburg, 3.20.61.02, in. nr 697), slechts 104 namen

Bij gebrek aan huisnummers en overgeslagen onbelaste adressen is de oriëntatie in deze registers moeilijk. U moet een groot deel van de straat overschrijven en dat resultaat leggen over het plaatje van de huiseigenaren in de straat uit vergelijkbare tijd, bijvoorbeeld de Legger van het diepen van de grachten uit 1667 en/of het Verpondingsboek uit 1733.

6.8 Bewoners 1536-1600

Vóór 1600 vindt u de namen van de huurders in het eerder genoemde Haardstedenregister en in de eerder genoemde registers van de 10e en 100e penning.

7. Meer dan namen en jaartallen alleen

Wie namen heeft van de bewoners van een pand in verleden kan vervolgens op zoek gaan naar meer gegevens om er achter te komen wat dat voor iemand was. Onderhand bent u natuurlijk al heel wat informatie over die mensen tegengekomen. De Nadere Toegangen van de site Collectie Delft biedt u vele mogelijkheden, ook die nog niet genoemd zijn. En wie op Google komt u wellicht ook in allerlei genealogische onderzoeken, die echter zelden veel meer dan jaartallen en familieverbanden vertellen met mensen die waarschijnlijk heel ergens anders hebben gewoond.

Daarom zetten we toch systematisch nog wat belangrijke bronnen op een rij:

7.1 Weeskamer

De Weeskamer betreft heel iets anders dan een weeshuis. Het is een voogdij-instelling die de wettelijke taak had te zorgen voor de belangen van minderjarige kinderen die hun ouders verloren hadden. Zij moest hun voogdij regelen en de erfenis beheren waar zij recht op hebben tot de kinderen zelf volwassen geworden waren. Met elke nalatenschap waarbij minderjarige kinderen in het spel zijn, moest zij zich wettelijk bemoeien, tenzij zij daarvan bij notarieel testament door de overledende was uitgesloten. Daarom deed de Weeskamer naar al deze overlijdensgevallen juridisch onderzoek. In een zogenoemde 'weeskamercomparitie' werd daarbij veel informatie over de familieomstandigheden vastgelegd. De registers tot 1700 daarvan zijn geïndiceerd en te raadplegen via de Nadere Toegangen van de Collectie Delft:

http://collectie-delft.nl/nadere-toegangen/facet_xml/personen/objecttype/personen/trefwoord/persoon_custom_s_facet_bron/Comparitieregister

De registers van voor 1618 zijn ernstig beschadigd door de stadhuisbrand van dat jaar. Ze zijn zeer summier geïndexeerd in bovenstaande toegang en op microfiche zeer gebrekkig leesbaar.

De niet geïndexeerde registers van 1700-1812 zijn alleen te raadplegen via 'bladeren door de bron'. U moet in dat geval dus eerst de datum van overlijden van de ouders vaststellen en nagaan of u het bestaan van verweesde minderjarige kinderen vermoedt. Vervolgens kunt u in de registers op datum gaan zoeken.

Was de Weeskamer niet bij testament uitgesloten, in de eerste helft 17e eeuw was dat niet vaak het geval, in de loop van de 18e eeuw, zeker in meer gegoede kringen, steeds vaker wel, dan boog de Weeskamer zich over de erfenis, die in detail beschreven werd, doorgaans kamer voor kamer door het huis. Bijna al die boedelpapieren zijn bewaard. Ze staan niet gescand op de site. U moet ze in de studiezaal opvragen en kunt ze op naam vinden via de pdf van de inventaris van de Weeskamer, waarin u digitaal naar de naam kunt zoeken om het juiste dossier te vinden:

<http://data.archief-delft.nl/inventarissen/pdf/0072.pdf>

Helaas zijn uit de 17e eeuw niet alle Weeskamercomparities compleet bewaard, zodat u ook zonder verwijzing van een comparitie in de lijst met boedels kunt zoeken, als u vermoedt dat er zulke achtergelaten kinderen zijn.

7.2a Digitale Arena, notariële akten uit de periode 1574-1842

Boedelbeschrijvingen van nalatenschappen waarbij de notaris door het huis loopt en alle kasten opentrekt, behoren tot de mooiste vondsten die u kunt doen bij historisch huizenonderzoek. Behalve in het archief van de Weeskamer kunt u ze vinden in het notarieel archief. Daarin zitten ook talloze andere interessante stukken, zoals veilingakten, testamenten, getuigenverklaringen (attestaties), allerhande contracten etcetera. De immense berg papier uit de jaren 1574-1842 wordt al jaren door een project van vrijwilligers geïndiceerd en met scans van de stukken toegankelijk gemaakt op de site: <http://www.digitalearenadelft.nl/search.aspx> Tot nu toe is daarvan 20 procent beschikbaar op internet.

U kunt er op naam, maar ook op huisnaam (toponiem) of straatnaam (ligging) in zoeken.

[Met dezelfde site kunt u bovendien in charters (zoals oude koopbrieven) en in de crimineelboeken zoeken.]

7.2b Notariële akten 1574-1842 via klapper

Het project om alle notariële akten te indiceren zal nog vele jaren in beslag nemen. Ooit is in het verleden al eens eerder een poging daartoe ondernomen op ouderwetse kaartjes die later op microfiche zijn gezet. Dat richtte zich alleen op de testamenten, boedelinventarissen en akten van huwelijkse voorwaarden uit het notarieel archief. Zolang nog niet alle akten digitaal geïndiceerd zijn, kan die oude kaartenbak nog een alternatief zijn. U vindt hem op de studiezaal, en de daarbij behorende akten op microfiches.

7.3 Geconfisqueerde boedels en genaaste woningen

Een andere reden om eigendommen in detail te beschrijven is omdat ze om politieke redenen in beslag genomen zijn. Met name het begin van de Tachtigjarige Oorlog waren in dit opzicht roerige tijden. De bezittingen van Delftse ketters die in de dagen na de Beeldenstorm in beslag genomen zijn door de Spaanse overheid zijn te vinden in het volgende overzicht:

http://www.hogenda.nl/wp-content/plugins/hogenda-search/download_attachment.php?id=10580&type=source

Toen in 1572 Delft onder druk van de Geuzen voor de Opstand koos, werden er opnieuw huizen in beslag genomen, nu aan de andere kant van het politiek spectrum, namelijk van de ‘glippers’, Spaansgezinde bestuurders en andere hoge heren, die uit angst voor de Geuzen de benen hadden genomen en als landverraders werden veroordeeld. De exploitatie van hun genaaste bezittingen vindt u in de Nadere Toegang Nationaal Archief 3.01.27.02, Grafelijkheidsrekenkamer nr 683, Transcriptie Blafferd van Mr Bernardus van Wely als ontvanger van de geannoteerde goederen in t quartaire Delft in de jaren 1572 en 1573. Hij is te vinden in de blauwe banden in de studiezaal van het Gemeentearchief.

7.4 Delftse Biografieën

Van een groot aantal gegoede en/of belangrijke Delftenaren is een korte levensbeschrijving te vinden op: <http://collectie-delft.nl/delftse-biografieen> Ook deze collectie wordt nog geregeld aangevuld.

8. Nadere bouwzaken en informatie over het pand

8.1 Bouwregistratiekaart en Woningkarthotheek

Behalve de bouwtekening kan het ook nuttig zijn kennis te nemen van de Bouwregistratiekaart over periode 1906-1950 (Openbare Werken, toegang 29, nrs 2681-2715). Hierbij werd door Openbare Werken per pand bijgehouden welke vergunningen er zoal zijn versterkt of aangevraagd, waaronder behalve bouwvergunningen ook drankvergunningen, uithangborden of Hinderwetvergunningen. De kaart moet uit het depot gelicht worden.

In later stadium (vanaf circa 1956) werkte Openbare Werken met zogenoemde ‘Groene kaarten’ van de Gemeentelijke Woningkarthotheek. Daarop staat ook een inventarisatie van de vertrekken in huis en vaak een klein schetsje van de indeling. Ook die moeten uit het depot worden aangevraagd. (toegang 29, nrs 2716-2808)

8.2 Hinderwetvergunningen vanaf 1875

Werd er in het pand een bedrijf uitgeoefend waarbij machines (bijv. drukkerij), vuur (bakkerij) of bijzondere hygiëne (slagerij) te pas kwamen, dan was voor die activiteit een Hinderwetvergunning nodig. Doorgaans ging dat gepaard met een plattegrondje waarop staat aangegeven in welke ruimten de werkzaamheden werden verricht. U kunt die dossiers opzoeken. Ze moeten uit het depot komen. Voor het vinden van zo’n vergunning is (voor een deel van de collectie) een database te raadplegen. Vraag hiernaar op de studiezaal.

Voor de periode 1875-1888, zie Secretariearchief 2 nrs 6096-6100

Voor de periode 1888-1896, zie Secretariearchief 2 nrs 6108-6111

Voor de periode 1906-1909, zie Openbare Werken 29, nr 528

Voor de periode 1917-1919, zie Openbare Werken 29, nr 2234

Voor de periode 1939-1970, zie Gemeentebestuur 653 nrs 2245-2899 (zoek digitaal in inventaris: <http://data.archief-delft.nl/inventarissen/pdf/0653.pdf>)

Voor vervallen Hinderwetvergunningen uit de periode 1950-1989, zie Openbare Werken 29, nrs 2210-2233

Register Hinderwetvergunningen 1889-1960 Secretariearchief 2, nr 6105 ??

8.3 Commissie van Fabricage 1816-1894

Voor in 1906 de Gemeentelijk Dienst Bouw- en Woningtoezicht werd opgericht was de Commissie van Fabricage de instantie die zich met bouwzaken van de Gemeente inliet en ook (beperkt)

toezicht hield op de bouwactiviteiten van particulieren. Daarbij werd maar bescheiden archief aangelegd. In de notulen van die Commissie werden wel verzoeken om te bouwen besproken. In de bijlage bij de notulen vindt u de brieven van aanvragers. (Zie inventaris toegang 27) Mogelijk bestaat er een getypte index op deze notulen. Vraag daarnaar op de studiezaal.

8.4a Woningenquête Gezondheidscommissie 1906-1910

Van dit onderzoek naar woningtoestanden aan het begin van de vorige eeuw zijn alle enquêteformulieren van de onderzochte woningen bewaard gebleven. Het onderzoek betrof alle kleinere (huur-)huizen in de stad met drie kamers of minder. De wijze van bewoning en kwaliteit van de woning wordt er in kleurrijke details beschreven. U moet ze opvragen in de studiezaal. Zie toegang 100, nrs 43-120. Raadpleeg daarvoor de pdf van de inventaris: <http://data.archief-delft.nl/inventarissen/pdf/0100.pdf>

8.4b Woontoestanden saneringsgebied In de Veste

Soortgelijke onderzoeken naar woningtoestanden zijn in de naoorlogse jaren gedaan in het saneringsgebied In de Veste:

Enquête van het Sociografisch Bureau naar de woonwensen bewoners in het saneringsgebied In de Veste in de jaren 1962-1963. Zie Gemeentebestuur toegang 653 inventarisnrs 7461-7478.

Saneringsplannen 1939-1971, zie Gemeentebestuur 653, nr 3262

Rapportages Woningtoestanden en Onbewoonbaar Verklaringen 1939-1969, zie Gemeentebestuur 653, nrs 3451-3466

8.5 Woningwetwoningen/woningbouwverenigingen

Over met (financiële) steun van de overheid gebouwde huurwoningen sinds de Woningwet van 1901 is in de archieven van de Gemeentesecretarie (nrs 2 en 653), Openbare Werken (archief 29) en van de betreffende woningcorporaties veel materiaal te vinden. Het wordt hier slechts pro memorie aangestipt als zijnde een hoofdstuk apart.

8.6 Recognities en Consenten

Voor het gebruik van de openbare ruimte in de vorm van uithangborden, openslaande deuren, pothuizen of hekken en uitstallingen op straat moest/moet 'recognitie' worden betaald aan de stad. De daarvoor verschuldigde jaarlijkse vergoeding werd straalsgewijs opgetekend in zogenoemde 'recognitieboeken'. Deze topografisch aangelegde registers zijn te vinden in het stads/gemeentearchief. Een enkele daarvan (eerste helft 19e eeuw) is digitaal toegankelijk:

http://collectie-delft.nl/nadere-toegangen/sjabloon/index/facet_xml/personen/objecttype/personen/trefwoord/persoon_custom_s_facet_akte_type/Recognitie/start/0

Andere kunt u desgewenst uit de archieven opvragen:

Voor de periode 1641-1661: stadsarchief I nrs 652-655

Voor de periode 1683-1702: stadsarchief I nr 657

Voor de periode 1775-1808: stadsarchief I nr 659

De verleende vergunningen voor deze zaken werden opgetekend in zogenoemde 'consentboeken'. Het oudst bewaarde consentboek van de periode 1579-1663 is geïndexeerd en digitaal toegankelijk: http://collectie-delft.nl/nadere-toegangen/sjabloon/index/facet_xml/personen/objecttype/personen/trefwoord/persoon_custom_s_facet_akte_type/vergunningen/start/0

De latere consentboeken van de periode 1664-1807 zijn digitaal te raadplegen via 'bladeren door de bronnen' op de site van het archief.

8.7 Nieuw getimmerde huizen in de periode 1633-1655

Wie in het verleden een huis nieuw bouwde of grondig verbouwde, kreeg daarvoor bij wijze van subsidie een aantal jaren vrijdom van belasting. Dat gold zowel in de 17e eeuw voor de Verponding als in de 19e eeuw voor de Grondbelasting die het kadaster registreerde. Die belastingvrijstelling is vaak een van de weinige archiefgegevens waaruit u het bouwjaar van uw huis in het verleden kunt achterhalen. Soms werden van die 'nieuw getimmerde huizen' aparte lijsten aangelegd. Voor Delft betreft dat uit de 17e eeuw twee elkaar gedeeltelijk overlappende lijsten met samen enkele honderden panden: Nationaal Archief, 3.01.29 Archief Financie van Holland, nr 478. en Stadsarchief Delft I, nr 486. (Hiervan is een database in de maak, vraag bij Achterdegevels)

Tenslotte: let bij belastingregisters ook op de aanslag van de verponding of het aantal haardsteden. Als dat verandert, kan dat een indicatie zijn voor de verandering van de grootte van het huis.